

VU Research Portal

Bevoegdheden territoriale bestuurscommissies

de Greef, R.J.M.H.; Munneke, S.A.J.; Zijlstra, S.E.

2013

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

de Greef, R. J. M. H., Munneke, S. A. J., & Zijlstra, S. E. (2013). *Bevoegdheden territoriale bestuurscommissies*. Vrije Universiteit.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Bevoegdheden territoriale bestuurscommissies

mr. R.J.M.H. de Greef, mr. dr. S.A.J. Munneke en prof. mr. S.E. Zijlstra

Vraagstelling

1. Het wetsvoorstel dat beoogt de deelgemeenten af te schaffen is inmiddels door de Eerste Kamer aangenomen. Het wetsvoorstel zal naar verwachting in werking treden na de gemeenteraadsverkiezingen van 2014. Vanaf dat moment wordt de mogelijkheid van het gemeentebestuur om deelgemeenten en deelgemeentebesturen in te stellen dus ongedaan gemaakt. De Gemeentewet laat, ook na deze wijziging, wel toe dat zogenoemde territoriale bestuurscommissies worden ingesteld. Op 29 augustus 2012 brachten wij een advies uit over de vormgeving van dergelijke territoriale bestuurscommissies.¹

2. In aanvulling op het eerdere advies heeft de directie Juridische Zaken van de gemeente Amsterdam (hierna: de opdrachtgever) de Vrije Universiteit gevraagd in te gaan op de mogelijkheid om aan territoriale bestuurscommissies een tweetal bevoegdheden toe te kennen, te weten de bevoegdheid om bestemmingsplannen vast te stellen en een eigen budgetrecht.

Bevoegdheden bestuurscommissie

3. Artikel 83 Gemeentewet maakt het mogelijk dat de raad, het college van burgemeester en wethouders of de burgemeester bestuurscommissies instellen. Wezenskenmerk van de bestuurscommissie is dat daaraan bevoegdheden worden overgedragen.² De bestuurscommissie moet worden ingesteld door het bestuursorgaan dat bevoegdheden overdraagt³ en slechts dat bestuursorgaan (dat de bestuurscommissie heeft ingesteld) kan bevoegdheden overdragen (art. 156 lid 1, art. 165 lid 1 en art. 178 lid 1 Gemeentewet jo. art. 10:15 Awb).⁴ Een bestuurscommissie kan ook worden ingesteld door bijvoorbeeld de raad en het college van burgemeester en wethouders gezamenlijk, mits zij dus alle bevoegdheden overdragen.⁵

¹ R.J.M.H. de Greef, S.A.J. Munneke en S.E. Zijlstra, *Binnengemeentelijke decentralisatie na afschaffing van de deelgemeenten en deelgemeentebesturen*, Amsterdam: Vrije Universiteit 2012.

² Wet dualisering gemeentebestuur, *Kamerstukken II* 2000/01, 27 751, nr. 3, p. 72-73 en 74.

³ *Kamerstukken II* 2000/01, 27 751, nr. 3, p. 74.

⁴ *Kamerstukken II* 2000/01, 27 751, nr. 3, p. 75.

⁵ *Kamerstukken I* 2001/02, 27 751, nr. 10b, p. 61.

4. Bij het besluit tot instelling van de bestuurscommissie moet bepaald worden welke bevoegdheden de bestuurscommissie heeft, dus ook welke bevoegdheden aan de bestuurscommissie worden overgedragen. Artikel 83 lid 1 Gemeentewet bepaalt immers dat *daarbij* (lees: bij het instellingbesluit) onder meer de taken en de bevoegdheden van de bestuurscommissie moeten worden geregeld. Delegatie van bevoegdheden buiten het instellingsbesluit om lijkt dan ook niet tot de mogelijkheden te behoren, hetgeen ook aansluit bij het feit dat de ter inzage legging van stukken en openbaarheid gekoppeld zijn aan deze bevoegdheden en eveneens in het instellingsbesluit moeten worden geregeld (art. 83 lid 1 resp. lid 5 Gemeentewet).⁶

Overdracht van bevoegdheden

5. Delegatie is het overdragen door een bestuursorgaan van zijn bevoegdheid tot het nemen van besluiten aan een ander die deze bevoegdheden onder eigen verantwoordelijkheid uitoefent (art. 10:13 Awb). Naast delegeren wordt ook de term overdragen gehanteerd voor de overdracht van andere bevoegdheden dan het nemen van besluiten.⁷ Op de overdracht van bevoegdheden, niet zijnde de bevoegdheid besluiten te nemen, is afdeling 10.1.2 Awb van overeenkomstige toepassing (art. 10:21 Awb). Dat betekent dat voor overdracht van welke bevoegdheid dan ook een grondslag in een wettelijk voorschrift nodig is (art. 10:15 Awb). Onder een wettelijk voorschrift wordt niet alleen de wet in formele zin verstaan, maar bijvoorbeeld ook een gemeentelijke verordening.⁸ Uitgangspunt is dat de basis voor delegatie moet zijn gelegen in de regeling die de bevoegdheid attribueerde, maar de mogelijkheid van delegatie kan ook gebaseerd zijn op een algemene bevoegdheid zoals in de Gemeentewet.⁹ Het wettelijk voorschrift moet in elk geval van dezelfde rang zijn als het wettelijk voorschrift waarbij de bevoegdheid is geattribueerd.¹⁰

6. De artikelen 156, 165 en 178 Gemeentewet geven een algemene grondslag voor overdracht van gemeentelijke bevoegdheden. Daarmee is voldaan aan de eis van artikel 10:15 Awb. De artikelen zien op overdracht van zowel autonome bevoegdheden als van bevoegdheden die het gemeentebestuur in medebewind uitoefent. De bepalingen beperken ook de mogelijkheden voor overdracht van autonome bevoegdheden, in die zin dat niet aan andere organen dan de in die artikelen genoemde kan worden gedelegeerd.¹¹ In de artikelen 156, 165 en 178 Gemeentewet wordt de term overdragen gebruikt, hetgeen betekent dat de artikelen niet alleen zien op de overdracht van bevoegdheden tot het nemen van besluiten (delegatie) maar ook op overdracht van andere

⁶ Vgl. *Kamerstukken II 2000/01*, 27 751, nr. 3, p. 102-103.

⁷ Aanpassingswet derde tranche Awb I, *Kamerstukken II 1996/97*, 25 280, nr. 6, p. 8.

⁸ Eerste tranche Awb, *Kamerstukken II 1988/89*, 21 221, nr. 3, p. 17.

⁹ Derde tranche Awb, *Kamerstukken II 1993/94*, 23 700, nr. 3, p. 179 en *Kamerstukken II 1994/95*, 23 700, nr. 5, p. 121.

¹⁰ *Kamerstukken II 1996/97*, 25 280, nr. 3, p. 60.

¹¹ *Kamerstukken II 1994/95*, 23 700, nr. 5, p. 121.

bevoegdheden.¹² Omdat de door de opdrachtgever gestelde vraag ziet op de bevoegdheid tot het vaststellen van bestemmingsplannen onderscheidenlijk het budgetrecht, welke beide raadsbevoegdheden zijn, wordt hieronder verder slechts ingegaan op artikel 156 Gemeentewet.

7. Artikel 156 lid 1 Gemeentewet maakt zowel delegatie van raadsbevoegdheden aan het college van burgemeester en wethouders als aan een (door de raad ingestelde) bestuurscommissie mogelijk. Bij de invoering van de Gemeentewet in 1994 vond de regering het niet wenselijk om de delegatiemogelijkheden aan het college of aan een bestuurscommissie verschillend te regelen.¹³ Anders gezegd: hetgeen voor het college van burgemeester en wethouders geldt op grond van artikel 156 Gemeentewet, geldt in beginsel ook voor een bestuurscommissie en vice versa.¹⁴ Dit uitgangspunt is niet expliciet verlaten met de Wet dualisering gemeentebestuur, nu artikel 156 Gemeentewet niet gewijzigd is, anders dan ten aanzien van deelgemeentebesturen en de toevoeging van een aantal nieuw gecreëerde bevoegdheden aan de lijst met niet over te dragen bevoegdheden.¹⁵

8. Hoofregel van artikel 156 lid 1 Gemeentewet is dat alle raadsbevoegdheden mogen worden overgedragen aan het college van burgemeester en wethouders respectievelijk de bestuurscommissie. De regering vond dat het primair een keuze van de gemeenteraad moest zijn hoe ver hij met binnengemeentelijke decentralisatie wilde gaan.¹⁶ Slechts enkele bevoegdheden werden in artikel 156 lid 2 Gemeentewet expliciet uitgezonderd.¹⁷ De opsomming in artikel 156 lid 2 Gemeentewet werd echter niet als limitatief beschouwd.¹⁸ Sinds 2002¹⁹ is dit expliciet bepaald in artikel 156 lid 1 Gemeentewet door de toevoeging van de zinsnede “tenzij de aard van de bevoegdheid zich tegen overdracht verzet”.²⁰

9. De parlementaire geschiedenis biedt niet direct aanknopingspunten om te bepalen wanneer de aard van de bevoegdheid zich tegen overdracht verzet, al verwijst de regering wel naar de regeling rondom mandaat (art. 10:3 Awb) en naar de parlementaire geschiedenis bij de Gemeentewet.²¹ Wanneer de regeling rondom mandaat analoog wordt toegepast, dan betekent dit dat de aard van de bevoegdheid zich in twee gevallen tegen delegatie kan verzetten. Ten eerste het geval dat de bevoegdheid een zodanig karakter heeft, dat delegatie in het geheel uitgesloten moet

¹² Zie punt 5. Vgl. Gemeentewet 1992-1994, *Kamerstukken I* 1990/91, 19 403, nr. 64b, p. 5.

¹³ *Kamerstukken II* 1985/86, 19 403, nr. 3, p. 139.

¹⁴ Zo ook A.H.M. Dölle en D.J. Elzinga, *Handboek van het Nederlandse gemeenterecht*, Deventer: Kluwer 2004 (derde druk), p. 218.

¹⁵ *Kamerstukken II* 2000/01, 27 751, nr. 3, p. 111.

¹⁶ *Kamerstukken II* 1985/86, 19 403, nr. 3, p. 39 en 58 en *Kamerstukken II* 1988/89, 19 403, nr. 10, p. 65.

¹⁷ *Kamerstukken II* 1985/86, 19 403, nr. 3, p. 111 en *Kamerstukken I* 1990/91, 19 403, nr. 64b, p. 2-3.

¹⁸ *Kamerstukken I* 1990/91, 19 403, nr. 64b, p. 4-5.

¹⁹ Wet van 20 december 2001, *Stb.* 2002, nr. 13.

²⁰ Afstemming Awb en Gemeentewet, *Kamerstukken II* 2000/01, 27 547, nr. 3, p. 3 en *Kamerstukken I* 2000/01, 27 547, nr. 291a, p. 2.

²¹ *Kamerstukken II* 2000/01, 27 547, nr. 3, p. 3.

worden geacht, omdat de besluitvorming door het orgaan dat de wetgever heeft aangewezen (meestal het hoogste politieke orgaan) moet plaatsvinden. Ten tweede is er het geval dat de aard van de bevoegdheid niet ten principale aan delegatie in de weg staat, maar dat de delegatie in concreto, gelet op de aard van de bevoegdheid, niet is toegestaan. Ook de positie van het bestuursorgaan dat de bevoegdheid gedelegeerd krijgt, op zichzelf of ten opzichte van het bestuursorgaan dat de bevoegdheid delegeert, kan er toe leiden dat de aard van de bevoegdheid aan de delegatie in de weg staat.²²

10. Uit jurisprudentie van de bestuursrechter(s) is op te maken dat de aard van de bevoegdheid zich tegen delegatie kan verzetten, wanneer de wet waarbij een bevoegdheid in het leven wordt geroepen de bevoegdheid voorbehoudt aan de raad. Zo oordeelde de Centrale Raad van Beroep:

“Ingevolge artikel 147 van de Gemeentewet worden gemeentelijke verordeningen door de raad vastgesteld voor zover de bevoegdheid daartoe niet bij de wet of door de raad krachtens de wet aan het college van burgemeester en wethouders of de burgemeester is toegekend. Artikel 156 van de Gemeentewet verleent voorts de raad de bevoegdheid (onder meer) om het vaststellen van een verordening over te dragen aan het college van burgemeester en wethouders, tenzij de aard van de bevoegdheid zich daartegen verzet. Uit het derde lid blijkt dat verordeningen die gehandhaafd worden door strafbepalingen of bestuursdwang van de mogelijkheid van de delegatie zijn uitgezonderd. De bepaling van de omvang van de verlaging van de uitkering valt daar niet onder. Er is dus sprake van overdracht door de raad krachtens de wet als bedoeld in artikel 147 van de Gemeentewet, welke in het normale bevoegdhedenstelsel als rechtsgeldig moet worden beschouwd. Dit zou echter anders kunnen liggen als de WWB, zijnde een medebewindswet waarop de betreffende verordenende bevoegdheid berust, deze bevoegdheid aan de raad zou voorbehouden althans zich tegen delegatie daarvan zou verzetten.”²³

Onderzocht moet dus worden of het wettelijk voorschrift waarbij de bevoegdheid wordt geattribueerd de bevoegdheid expliciet aan de raad heeft voorbehouden en de bevoegdheid zich om die reden tegen delegatie verzet. Daarbij is ook de totstandkomingsgeschiedenis van de betreffende bevoegdheidsbepaling van belang. Hieronder wordt eerst de bevoegdheid tot het vaststellen van bestemmingsplannen onder de loep genomen, gevolgd door de bevoegdheden rond het budgetrecht.

²² Zie *Kamerstukken II* 1993/94, 23 700, nr. 3, p. 170. Zie verder S.E. Zijlstra, *Bestuurlijk organisatierecht*, Deventer: Kluwer 2009, p. 20.

²³ CRvB 8 juli 2008, *LJN* BD6943, r.o. 3.13. Zie bijvoorbeeld ook CRvB 10 november 2009, *LJN* BK2862; ABRvS 15 februari 1999, *JB* 1999/67 en CBB 21 januari 2009, *LJN* BH0408.

Bestemmingsplannen

11. De bevoegdheid om bestemmingsplannen vast te stellen berust bij de gemeenteraad (art. 3.1 Wro).²⁴ Volgens de regering is het bestemmingsplan een besluit van algemene strekking, en zijn de aan het bestemmingsplan verbonden gebruiksvoorschriften algemeen verbindende voorschriften.²⁵ Overtreding van die regels levert immers een strafbaar feit op.²⁶ Deze visie van de regering is ook af te leiden uit de Wet ruimtelijke ordening zelf. Artikel 3.1 lid 3 Wro gaat uit van bekendmaking van het bestemmingsplan via artikel 3:42 Awb. Dat betekent dat de wetgever het bestemmingsplan niet als algemeen verbindend voorschrift ziet. Artikel 3:42 Awb ziet immers op besluiten van algemene strekking, niet zijnde algemeen verbindende voorschriften (art. 3:42 lid 2 jo. art. 3:1 lid 1 aanhef en onder b Awb).

12. Omdat het bestemmingsplan vergaande financiële gevolgen kan hebben voor de gemeente, is de regering van oordeel dat deze bevoegdheid voorbehouden moet blijven aan de gemeenteraad en dus niet mag worden overgedragen aan het college van burgemeester en wethouders.²⁷ Hieruit valt op te maken dat de regering het bestemmingsplan als een exclusieve raadsbevoegdheid ziet. Het is dan ook slechts mogelijk bepaalde expliciet in de wet genoemde bevoegdheden over te dragen aan het college van burgemeester en wethouders (art. 3.6. Wro).²⁸ De aard van de bevoegdheid om bestemmingsplannen vast te stellen verzet zich op grond van de Wet ruimtelijke ordening dus tegen delegatie aan het college van burgemeester en wethouders. De Afdeling bestuursrechtspraak oordeelde dit ook ten aanzien van de oude Wet op de Ruimtelijke Ordening.²⁹ Deze uitspraak lijkt ook relevant voor de huidige Wet ruimtelijke ordening, zo ook Agentschap NL³⁰ en Van Buuren c.s.³¹ Nu de Wet ruimtelijke ordening geen delegatie aan bestuurscommissies mogelijk maakt, moet er van uit worden gegaan dat dit ook op grond van artikel 156 lid 1 Gemeentewet niet mogelijk is, in verband met de exclusieve raadsbevoegdheid.

²⁴ Onder de vaststelling van een bestemmingsplan wordt tevens verstaan het herzien van een bestemmingsplan (art. 1.1 lid 2 aanhef en onder b Wro).

²⁵ Wet ruimtelijke ordening, *Kamerstukken II* 2002/03, 28 916, nr. 3, p. 20. Zie ook HR 7 november 1973, *NJ* 1974, 141 en R.J.N. Schlossels en S.E. Zijlstra, *Bestuursrecht in de sociale rechtsstaat*, Deventer: Kluwer 2010 (derde druk), p. 265 en 278.

²⁶ *Kamerstukken II* 2002/03, 28 916, nr. 3, p. 93.

²⁷ *Kamerstukken II* 2002/03, 28 916, nr. 3, p. 93.

²⁸ *Kamerstukken II* 2002/03, 28 916, nr. 3, p. 96-97.

²⁹ ABRvS 15 februari 1999, *JB* 1999/67, m.nt. A.R. Neerhof; *Gst.* 1999, 7098, 2, m.nt. H.Ph.J.A.M. Hennekens.

³⁰ Agentschap NL, *Veelgestelde vragen Wro*, Den Haag: Agentschap NL 2010, p. 24 en 33.

³¹ P.J.J. van Buuren, A.A.J. de Gier, A.G.A. Nijmeijer en J. Robbe, *Hoofdpijnen ruimtelijk bestuursrecht*, Deventer: Kluwer 2009 (zesde druk), p. 115.

13. Dat dit verbod op delegatie niet absoluut is, kan worden afgeleid uit het feit dat de Afdeling bestuursrechtspraak het wel toegestaan acht om (delen van) de bestemmingsplanbevoegdheid over te dragen aan een deelraad, zoals bijvoorbeeld voor het wijzigen van het bestemmingsplan ten behoeve van de realisatie van een binnen één bouwaanvraag passend project.³² Aan te nemen valt dat de Afdeling dit wel geoorloofd vindt, omdat een deelraad net als de gemeenteraad ook een algemeen vertegenwoordigend orgaan is (art. 4 Grondwet). Een territoriale bestuurscommissie is dat, gelet op de afschaffing van de deelgemeenten, nimmer en kan zodoende geen brede belangenafweging maken. Dat 'eenzijdige belang' zorgt er ook voor dat de bestemmingsplanbevoegdheid in beginsel niet aan het algemeen bestuur van een bij gemeenschappelijke regeling ingesteld gemeenschappelijk openbaar lichaam mag worden overgedragen.³³ Dit versterkt de notie dat de bevoegdheid bestemmingsplannen vast te stellen niet mag worden overgedragen aan een 'gewone' (territoriale) bestuurscommissie. Daarbij moet opgemerkt worden dat wij geen concrete jurisprudentie hebben aangetroffen omtrent de delegatie van de bestemmingsplanbevoegdheid aan een bestuurscommissie ex artikel 83 Gemeentewet.

14. Gelet op bovenstaand betoog komen wij tot de conclusie dat de bevoegdheid een bestemmingsplan vast te stellen niet kan worden overgedragen aan een (territoriale) bestuurscommissie in de zin van artikel 83 Gemeentewet. Het doet er daarbij niet toe of het bestemmingsplan wel of niet is aan te merken als algemeen verbindend voorschrift, en of dit wel of niet door strafbepaling of bestuursdwang te handhaven is. Het is de Wet ruimtelijke ordening als zodanig, en daarmee de aard van de bevoegdheid, die zich tegen delegatie op grond van artikel 156 lid 1 Gemeentewet verzet. De reikwijdte van de uitzonderingen van artikel 156 lid 2 en 3 Gemeentewet is dus niet van belang. Dit laat onverlet dat het door de opdrachtgever beschrevene voorstel om de bestemmingsplannen te laten voorbereiden door de bestuurscommissie(s) en vervolgens door de raad te laten vaststellen wel mogelijk is, zolang de raad vrij blijft om zelf te besluiten. De bestuurscommissie functioneert ten aanzien van het bestemmingsplan dan als een adviescommissie van de raad. Opgemerkt moet worden dat het uiteindelijk aan de (bestuurs)rechter is om te bepalen of eventuele delegatie op grond van de huidige regelgeving wel of niet mogelijk is.

³² ABRvS 2 februari 2011, *LJN* BP2792. Dit sluit aan bij artikel 3.6 Wro, hoewel de Afdeling niet naar dat artikel verwijst. Zie ook ABRvS 28 oktober 1997, *AB* 1997, 458, m.nt. P.J.J. van Buuren; *JB* 1998/6; *Gst.* 1997, 7066, 4, m.nt. H.Ph.J.A.M. Hennekens.

³³ ABRvS 21 januari 1997, *AB* 1997, 136, m.nt. Ch. Backes; *Gst.* 1997, 7052, 10, m.nt. J.M.H.F. Teunissen.

Budgetrecht

15. Het budgetrecht komt toe aan de gemeenteraad: hij stelt de (gemeentelijke) begroting vast en bepaalt daarbij welke bedragen hij waarvoor beschikbaar stelt (art. 189 lid 1 Gemeentewet). Deze bevoegdheid mag niet worden overgedragen aan het college van burgemeester en wethouders of een (territoriale) bestuurscommissie (art. 156 lid 2 aanhef en onder c Gemeentewet).³⁴ Aan een bestuurscommissie kan dus geen budgetrecht worden overgedragen. De regering vond dit onwenselijk want dat zou teveel in de richting van een vierde bestuurslaag gaan. De bestuurscommissie zou dan immers zelf kunnen beslissen over de verdeling van de toegekende middelen over de verschillende werkterreinen.³⁵ De bestuurscommissie kan voorts de raad adviseren met betrekking tot de verdeling van het budget, maar dat advies is geenszins bindend voor de raad.³⁶

16. De regering achtte het wel mogelijk aan een bestuurscommissie het zogenoemde *budgetbestedingsrecht* te geven. Daaronder verstond de regering de bevoegdheid om het door de raad toegekende budget naar eigen inzicht te besteden, daarbij binnen de grenzen blijvend van de verdeling over de verschillende functies zoals die door de raad in de begroting is vastgesteld.³⁷ Bij de behandeling van de afschaffing van de deelgemeenten heeft de regering dit nogmaals benadrukt.³⁸ Wanneer de bestuurscommissie meerdere belangen behartigt, dan komt dit er dus op neer dat het de raad is die bepaalt hoeveel geld per belang (taakveld) wordt toegekend, en dat de bestuurscommissie binnen een belang kan schuiven met gelden, voor zover de raad dit toestaat. Op dezelfde wijze heeft het college van burgemeester en wethouders mogelijkheden te schuiven met middelen binnen een begrotingspost.

17. Uit het bovenstaande moet geconcludeerd worden dat het budgetrecht in alle gevallen bij de gemeenteraad blijft liggen. De gemeentelijke begroting moet aan alle eisen voldoen die de Gemeentewet en het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten daaraan stellen. Die bevoegdheid kan niet, ook niet deels, aan de bestuurscommissie worden overgedragen. Binnen de door de gemeenteraad in de begroting (per taakveld) beschikbaar gestelde budgetten, en de daaraan door de gemeenteraad gekoppelde kaders, is de bestuurscommissie vrij om de budgetten te besteden die aan de bestuurscommissie beschikbaar zijn gesteld, net zoals ook het college van burgemeester en wethouders dit kan. Verder kan de bestuurscommissie alleen een adviserende rol hebben.

Amsterdam, 20 februari 2013

³⁴ Deze bevoegdheid mag thans overigens ook niet worden overgedragen aan een deelgemeentebestuur (art. 156 lid 2 jo. lid 5 Gemeentewet). Wel kunnen de deelgemeenten een eigen deelgemeentelijke begroting opstellen die niet geïntegreerd wordt in de gemeentelijke begroting, maar als verbonden partij wordt beschouwd (art. 6 BBV).

³⁵ *Kamerstukken II 1985/86, 19 403, nr. 3, p. 139.*

³⁶ *Kamerstukken II 1985/86, 19 403, nr. 3, p. 139.*

³⁷ *Kamerstukken II 1985/86, 19 403, nr. 3, p. 39 en 139.*

³⁸ Afschaffing deelgemeenten, *Kamerstukken I 2012/13, 33 017, nr. B, p. 24.*